

Kvantitativní výzkum – Studijní opora k tématu výzkumný design0

V tomto tématu se budeme zabývat výzkumnými designy. Nejprve se zabýváme otázkou, co je to výzkumný design. Stanovení vhodného výzkumného designu je jedním ze základních kroků kvantitativního výzkumu (viz SL 3). Výzkumný design chápeme jako určitý plán výzkumu = logická struktura výzkumu (SL 2), který navazuje na výzkumnou otázku, konceptualizaci klíčových pojmů a operacionalizaci. Při tvorbě výzkumného designu sledujeme tři základní otázky:

- Co, koho budeme zkoumat? (SL 11-12)
- Kde to budeme zkoumat? (SL 12)
- Kolikrát, jak často to budeme zkoumat? (SL 13)

Máme základních pět typů výzkumných designů, které byste měli být schopni definovat (popsat) a rozpoznat (SL 16).

Nejběžněji využívaným designem je průřezový design (SL 18-20). Výzkum probíhá v jednom časovém bodě a vzorek zpravidla není dále dělen na skupiny. Jeho výhodou je jednoduchost a vhodnost pro snadnější dosažení reprezentativního vzorku. Nelze ho ale použít pro sledování vývoje v čase a možnosti stanovení kauzality jsou velmi omezené.

Dalším typem designu je longitudinální design (SL 21, 22, 23). Tento výzkumný design se používá, pokud potřebujeme jevy (respondenty) sledovat dlouhodobě. Sleduje tedy respondenty ve více obdobích (např. každý rok). Pro některé otázky není nutné, abychom měli přesně ty samé respondenty, a přesto při reprezentativním výzkumu každý rok můžeme sledovat trendy (pak hovoříme o trendovém designu). Pokud nám je o vývoj situace u určité skupiny, ale nepotřebujeme ty samé respondenty, můžeme využít kohortní design. Pokud nám jde o sledování konkrétních respondentů, pak mluvíme o panelovém designu. Je zjevné, že řadu otázek nelze bez longitudinálního výzkumu vůbec odpovědět. Přesto není používán tak často, protože je velmi náročný na čas i prostředky a je spojen s řadou dílčích problémů, jako je např. ztráta kontaktu s respondenty.

Dalším typem designu je design srovnávací (komparativní) (SL 24-26). Tento design je charakteristický tím, že srovnává mezi sebou několik máto předem dobře teoreticky vymezených případů. Tyto případy jsou zpravidla velmi komplexní (země, sektory národního hospodářství, někdy firmy). Srovnáváním případů se můžeme hodně naučit o samotných případech, protože případy jsou si navzájem referencí (benchmarking). Obtížnost srovnání komplexních případů se projevuje především v riziku pomínutí klíčových faktorů a zaměření se jen na něco dílčího. Další problém souvisí s rizikem různého využití výzkumných nástrojů nebo s odlišným chápáním stejné otázky v jednotlivých zemích (kulturní problém, problém věci srozumitelně přeložit do národních jazyků).

Další v pořadí je experimentální design (SL 27, 28, 30). Ten se používá zpravidla tehdy, pokud chceme zjistit vliv jednoho konkrétního faktoru/většinou nám přitom jde o dopad nějakého konkrétního sociálně politického nebo organizačního opatření (programu). Experiment dokáže odlišit právě vliv tohoto jednoho faktoru (programu). Nikdy nemůžeme jedné osobě zároveň dát program a nedat program. Proto v experimentu záměrně náhodně rozdělíme lidi na ty, kdo program dostanou a na ty, kdo ho nedostanou a jsou kontrolní skupina. Náhodné rozdělení zaručí, že obě skupiny jsou před programem stejné. Pak po programu porovnáme výsledek obou skupin a vidíme, zda měl program efekt. Výhodou experimentu je, že je to velice silný design. Při správném provedení se jedná o vysoce validní výsledky a pro řadu vědců proto experiment představuje určitý zlatý standard. Přesto není experimentální design až tak často používán, protože je obtížné ho správně realizovat, jeho realizace vyvolává etické otázky a výsledky zpravidla nejsou zobecnitelné do prostředí mimo účastníky experimentu.

Základní logika kvazi-experimentálního designu (SL 29, 30) je v něčem obdobná jako u pravého experimentu. Pro kvazi-experimentální design se často využívají data, která nevznikla z důvodu výzkumu, ale jedná se o administrativní data, která si stát nebo organizace sbírají z jiných důvodů. Výzkumníci se snaží tato data využít pro hodnocení dopadů programů. Opět potřebují srovnávací skupinu, ale nemohou ji získat náhodně. Proto využívají různé procedury přípravy dat a statistické techniky k tomu, aby vytvořili kontrolní skupinu, která bude co nejpodobnější účastníkům programu. Na jedné straně je takto možné dopady odhadnout lépe (spolehlivěji) než bez využití kvazi-experimentálního designu. Na druhé straně jsou kvazi-experimenty citlivé, protože je tam řada předpokladů, data musí být kvalitní a vhodná pro vyhodnocování a výzkumníci zkušení. Zpravidla jako největší problém je zdůrazňována chyba výběru spojená s nezahrnutím klíčového faktoru do výzkumu (např. motivace nezaměstnaných).

Posledním z pěti nejvíce využívaných designů je případová studie (SL 31-33). Tento design je velmi výhodný, pokud chceme kvantitativně zkoumat jeden případ. Tím případem ale může být např. vesnice nebo firma, která má několik set zaměstnanců. V tomto případě máme výhodu v tom, že studie může být poměrně komplexní, a přitom řada věcí bude pro všechny účastníky obdobná. Také pro řadu problémů je meso-rovina zkoumání výhodná (například problémy organizační). Pro jiné otázky naopak není tento design vhodný, protože vzorek může být v řadě ohledů homogenní, výsledky se těžko zobecňují mimo zkoumaný případ, a při malém vzorku případů je obtížné s daty pracovat. Specifickým problémem např. ve firmách je otázka anonymity. Zaměstnanci se mohou obávat, že i přes zaručení anonymity bude v praxi snadné odhalit, kdo odpovídal a že to pro ně může mít negativní důsledky.

Kontrolní otázky:

- Vysvětlíte, co je to výzkumný design a jaké má prvky. (SL 2, 11, 12, 13)
- Stručně charakterizujte průřezový výzkumný design. Jaké má tento design výhody a rizika. (SL 18-20)
- Stručně charakterizujte výzkumný design a jeho jednotlivé typy. Jaké má tento design výhody a rizika. (SL 21-23)
- Stručně charakterizujte srovnávací výzkumný design. Jaké má tento design výhody a rizika. (SL 24-26)
- Stručně charakterizujte experimentální výzkumný design. Jaké má tento design výhody a rizika. (SL 27, 28, 30)
- Stručně charakterizujte kvazi-experimentální výzkumný design. Jaké má tento design výhody a rizika. (SL 29, 30)
- Stručně charakterizujte výzkumný design případová studie. Jaké má tento design výhody a rizika. (SL 31-33)